

Editörden...

Sevgili Okurlarımız,

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisinin 2023 yılının ikinci sayısı olan Haziran, 24. cilt, 2. sayısı ile yeniden karşınızdayız. Her zaman olduğu gibi, öncelikle dergimize katkı sağlayan yazarlarımıza, hakemlerimize, okurlarımıza, Akademik Danışma Kurulumuza ve Editörler Kurulumuza sizlerin huzurunda teşekkür ediyorum. Editörler Kurulu olarak dergimizi niceliksel ve niteliksel olarak daha üst seviyelere taşımak için yoğun çaba sarf ettiğimizi sizlere bildirmek isterim.

Dergimizin bu sayısında sekiz araştırma makalesi yer almaktadır. Bu çalışmalarını kısaca sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu sayımızda yayımlanan ilk araştırma makalesi *Hale ÇOTUK* ve *Selda ÖZDEMİR* tarafından yürütülen “*Görme Yetersizliği Olan Çocuklarda Zihin Kuramı ve Duygu Tepkileri: Gören Çocuklarla Bir Karşılaştırma*” adlı çalışmadır. Bu çalışma kapsamında katılımcı çocukların zihin kuramı puanları ile duygu ifadelerine gösterdikleri tepkiler arasındaki ilişkilerin incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmaya yaşları 48 ile 72 ay arasında olan, görme yetersizliği haricinde ek bir yetersizlik ve gelişimsel gecikme sergilemeyen 20 az gören çocuk, 19 ağır görme yetersizliğinden etkilenmiş çocuk ve 20 gören çocuk katılmıştır. Araştırma kapsamında ilk olarak katılımcı çocukların zihin kuramı, birinci derece yanlış kanı atfi becerileri, yer değiştirme ve beklenmedik içerik görevleriyle değerlendirilmiştir. İkinci aşamada katılımcı çocukların başkalarının duygu ifadelerine verdikleri tepkileri değerlendirmek amacıyla her bir çocukla 20 dakika boyunca oyun oynamıştır. Oyun sürecinde araştırmacı oyun kurgusu ile uyumlu, mutlu ve üzgün duygu ifadelerini sergileyeceği sosyal durumlar oluşturmuş ve mutlu ve üzgün duygularını sergilemiştir. Araştırmanın sonuçları ağır görme yetersizliğinden etkilenmiş çocukların, az gören ve gören akranlarına göre zihin kuramı puanlarının düşük olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte ağır görme yetersizliğinden etkilenmiş ve az gören çocukların gören akranlarına oranla araştırmacının sergilediği duygu ifadelerini daha fazla görmezden gelme tepkileri sergiledikleri de belirlenmiştir. Araştırmada ağır görme yetersizliği olan çocukların ve gören çocukların zihin kuramı puanlarının farklı duygu ifade tepkileri ile ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar ışığında ağır görme yetersizliği sergileyen çocukların sosyal uyum problemleri sergileyebileceği tartışılmış, erken müdahale uygulamaları ve ileri araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

“*Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Birden Fazla Çocuğa Sahip Annelerin Deneyimleri: Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz Çalışması*” adlı ikinci araştırma makalesi *Hatice ŞENGÜL-ERDEM* tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan birden fazla çocuğa sahip annelerin deneyimlerinin derinlemesine incelenmesi amaçlanmıştır. Yorumlayıcı fenomenolojik analiz çalışması olarak desenlenen çalışmaya OSB olan birden fazla çocuğa sahip dokuz anne katılmış ve veriler yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Verilerin analizinde annelerin kişisel söylemlerinin ve duygusal yansımalarının derinlemesine ortaya konabilmesi için yorumlayıcı fenomenolojik analiz yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda yaşamın merkezi, iki otizmlili çocuk annesi olmak, gittikçe artan izolasyon ve güçlenme çabaları olmak üzere üç ana temaya ulaşılmıştır. Bulgulara göre anneler yaşamlarını OSB olan çocuklarını merkeze alarak sürdürmekte ve sosyal yaşam içinde gittikçe yalnızlaşmaktadır. Anneler, günlük yaşamlarını sürdürmekte zorlanmakta, yoğun bir gelecek endişesi yaşamakta, ihtiyaç duydukları destek kaynaklarından yoksun olduklarını düşünmekte ve OSB olan birden fazla çocuk sahibi olmanın eşleri ile olan ilişkileri ve sosyal ağlarında yalnızlıklarını arttıracak dönüşümlere yol açtığını hissetmektedirler. Bunun yanında anneler güçlenmek için çeşitli stratejiler geliştirmektedirler. Bu stratejiler dini inançlar, çocuklarını birbirleri ile veya daha yoğun yetersizliği olan çocuklarla kıyaslamak ve çocuklarının küçük başarılarına odaklanmak şeklinde ortaya çıkmıştır. Konu ile ilgili sınırlı çalışma olmakla birlikte OSB tanılı birden fazla çocuğu olan annelerin deneyimleri, yetersizliği olan birden fazla çocuğa sahip veya OSB tanılı bir çocuğu olan annelerin deneyimlerini araştıran çalışma bulguları ile benzerlik göstermektedir. OSB olan birden fazla çocuğa sahip olan anneler bir yandan yoğun bir sosyal izolasyon yaşayıp “annelik rolünü” yaşamlarının merkezine alırken bir yandan da kendilerini güçlü kılmak zorunda hissetmekte ve bunun için bazı stratejiler geliştirmektedirler. Araştırma bulgularına göre OSB olan birden fazla çocuğa sahip annelerin yaşamlarını kolaylaştıracak düzenlemeler gerektiği ve annelerin deneyimlerinin daha büyük katılımcı sayısı ile yapılacak çalışmalarla incelenmesi önerilmiştir.

Üçüncü araştırma makalesi *Halil SAROL*, *Kübra DURMUŞ* ve *Rıfat Kerem GÜRKAN* tarafından yürütülen “*Covid-19 Pandemisinin Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylerin Fiziksel Aktiviteye Katılımı Üzerindeki Etkileri: Yaşanmış Ebeveyn Deneyimleri*” adlı çalışmadır. Bu araştırmada Covid-19 pandemisinin otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylerin fiziksel aktiviteye katılımı üzerindeki etkileri ebeveynlerin perspektifinden incelenmiştir. Fenomenolojik nitel araştırma yöntemi ile desenlenen araştırmanın örneklem grubunu OSB tanısı alan çocuğa sahip 10 ebeveyn (6 anne-4 baba) oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Verilerin analizi, içerik analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda; pandeminin hayata etkileri, pandemi sürecinde karşılaşılan zorluklar, fiziksel aktivite gerekliliği ve değişen etkinlikler adı verilen dört kapsayıcı tema ve bu temaların içerisinde toplamda 12 alt tema bulunmuştur. Ebeveynler, virüsün yayılım hızını

azaltmak amacıyla yapılan uygulamaların OSB olan çocuklarının özellikle eğitim, ebeveyn ilişkileri ve aktif yaşam tarzlarını olumsuz yönde etkilediğini ifade etmişlerdir. Ebeveynlere göre kısıtlamalar sırasında OSB olan çocukların fiziksel aktivite alışkanlıkları önemli ölçüde değişmiş ve çoğunlukla ev temelli etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Ebeveynler, pandemi sürecinde OSB olan çocukları için fiziksel aktiviteye katılımın son derece önemli olduğunu anladıklarını da belirtmişlerdir.

Adnan ARI, Emine ERATAY ve Ayten DÜZKANTAR tarafından kaleme alınan dördüncü araştırma makalesi “*Ses Temelli Cümle Yaklaşımıyla Okuma-Yazma Öğretiminde Sabit Bekleme Süreli Öğretimin Etkililiği*” adını taşımaktadır. Bu çalışmada özel gereksinimli bireylere (ÖGB) ses temelli cümle yaklaşımıyla okuma-yazma öğretiminde sabit bekleme süreli öğretimin (SBSÖ) etkililiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu temel amacın yanında okuma-yazma becerilerinin kalıcılığına, araç-gereçler arası ve kişilerarası genellenabilirliğine de bakılmıştır. Ayrıca sosyal geçerlik verisi toplamak amacıyla ÖGB’lerin ailelerinin ve öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Tek denekli araştırma modellerinden davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modelinin kullanıldığı bu çalışmaya, tam zamanlı kaynaştırma öğrencisi olarak ikinci sınıfa devam eden ve okuma-yazma öğrenmemiş, yaşları yedi olan ikisi kız, biri erkek olmak üzere zihin yetersizliği olan üç ÖGB katılmıştır. Araştırmada üç davranış ve her davranışta altışar alt davranış olmak üzere on sekiz alt davranışın öğretimi hedeflenmiştir. Araştırma sonucunda iki katılımcının her üç davranışta (e-l-a-k-i-n seslerinden oluşan heceler, kelimeler ve cümleler, o-m-u-t-ü-y seslerinden oluşan heceler, kelimeler ve cümleler, bu iki grupta yer alan seslerin [e-l-a-k-i-n-o-m-u-t-ü-y] kombinasyonundan oluşan heceler, kelimeler ve cümleler) yer alan tüm alt davranışlarda (kapalı heceler, açık heceler, üç harfli tek heceler, üç harfli iki heceler, kelimeler ve cümleler) yer alan okuma-yazma becerilerini edindikleri, edindikleri becerilerin kalıcı olduğu, bu becerileri kişilerarası ve araç-gereçler arası genelledikleri; bir katılımcının ise sadece birinci davranışta yer alan ilk üç alt davranış (kapalı heceler, açık heceler, üç harfli tek heceler) edindiği bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmanın sosyal geçerlik bulgularına bakıldığında katılımcıların ailelerinin ve sınıf öğretmenlerinin araştırma ile ilgili olumlu görüş belirttikleri görülmüştür. Ulaşılan bulgular, öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara yönelik gerekli önlemlerin alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Beşinci araştırma makalesi olan “*Sınıf Öğretmenlerinin Üstün Yetenekli Öğrencileri Belirleme, Bilim ve Sanat Merkezlerine Aday Gösterme Sürecine İlişkin Deneyimleri*” adlı çalışma *Mustafa EROL, Osman GEDİK ve Berat DEMİRTAŞ* tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada, sınıf öğretmenlerinin üstün yetenekli öğrencilerin belirlenmesi, bilim ve sanat merkezlerine aday gösterilmesi konusundaki deneyimlerinin incelenmesini amaçlanmıştır. Çalışma, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji deseni kapsamında yürütülmüştür. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Çalışma grubunu İstanbul ilinde görev yapan 15 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Araştırma verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formları yoluyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler, içerik analizi ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde araştırmacı çeşitlenmesinden yararlanılmıştır. Veri kaybını en aza indirmek için veriler ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, sınıf öğretmenlerinin öğrencileri üstün yetenekli olarak tanımlarken onların bilişsel, duyuşsal ve sosyal özelliklerini dikkate aldıkları ve sürece bağlı gözlemler yaptıkları belirlenmiştir. İlgili literatür incelendiğinde de üstün zekalı öğrencileri belirlemeye yönelik birçok özellik kullanılsa da bilişsel özelliklerin üstün zekalı öğrencileri belirlemede sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir.

“*Üstün Yetenekli Bireylerin Vatandaşlık Kavramına İlişkin Algıları*” adlı altıncı araştırma makalesi *Fatih ÖZDEMİR, Yıldız AYBAR-ERCAN ve Emine Özlem YİĞİT* tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada Bilim ve Sanat Merkezlerinde (BİLSEM) eğitim alan üstün yetenekli bireylerin vatandaşlık kavramına yönelik algılarının ortaya koyulması amaçlanmıştır. Çalışma nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik desen ile yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim öğretim yılında İstanbul BİLSEM’lerde eğitim gören 6. sınıf öğrencisi olan 13’ü erkek 10’u kadın olmak üzere toplam 23 öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Üstün yetenekli öğrencilerin vatandaşlığı; bir yerde yaşayan, ait olduğu yere karşı bazı temel sorumlulukları ve hakları olan birey olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Öğrenciler kendilerini çoğunlukla iyi vatandaş olarak tanımlarken iyi vatandaşın çevresine ve ülkesine karşı sorumlulukları olduğunu ifade etmişlerdir. Vatandaşın temel sorumlulukları ülkeye ve topluma saygılı, çalışkan bireyler olmak olarak ifade edilmiştir. Öğrencilerin çoğunluğu kendini ülkeye bağlı hissederken, bağlılıkta en önemli etken kültür ve tarih olarak belirtilmiştir. Türkiye vatandaşı olmanın en olumlu yanı tarihi miras olarak görülürken, öğrencilerin bir kısmının gelişmiş Batı ülkelerinin vatandaşı olmayı istemesi dikkat çekmiştir. Öğrencilerin görüşleri vatandaşlık ve devlet tanımlamalarıyla beyin göçü temeline dayanan başka ülke vatandaşlığı konularında alanyazında yer alan çalışmalarla büyük oranda örtüşmüştür. Fakat bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak, üstün yetenekli bireylerin ayırt edici özellikleri arasında bulunan araştırmacı kişiliğinin de vatandaş özellikleri arasında vurgulandığı belirlenmiştir.

Metehan KUTLU ve Onur KURT tarafından kaleme alınan “*Otizmlili Bireylere Yabancı Kişilerden Korunma Becerilerinin Öğretiminde Sosyal Öykülerin Yalnız Sunumuyla Video Modelle Birlikte Sunulmasının Karşılaştırılması*” adlı çalışma bu sayımızda yayımlanan yedinci araştırma makalesidir. Bu çalışmada otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan bireylere yabancı kişilerden korunma becerilerinin öğretiminde sosyal öykülerin yalnız sunumuyla, video modelle birlikte sunulmasının etkililik ve verimlilik açısından farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma yaşları 10-13 aralığında değişen ve OSB tanısı bulunan dört erkek öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmada katılımcılara öğretilen hedef beceriler; yabancı kişilerin kaçırma girişimlerinden korunma ve kapıyı çalan yabancı kişilerden korunma becerileri olarak belirlenmiştir. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden uyarlamalı dönüşümlü uygulamalar modeli kullanılmıştır. Araştırma bulguları her iki uygulamanın da yabancı kişilerden korunma becerilerinin öğretiminde üç katılımcı için eşit derecede etkili olduğunu göstermiştir. Dördüncü katılımcı için sosyal öykülerin yalnız sunulduğu öğretim uygulaması daha etkili olmuştur. Bu çalışmada uygulamalar arasında verimlilik değişkeni açısından önemli bir fark görülmemiştir. Araştırmanın sosyal geçerlik bulguları, katılımcıların kendilerinin ve ebeveynlerinin çalışma hakkında genel olarak olumlu görüşler ifade ettiklerini göstermiştir. Bu araştırmanın bulgularına dayalı olarak öğretmenlere, araştırmacılara ve uygulamacılara yabancı kişilerden korunma becerilerinin öğretiminde öğrencilerinin özelliklerini ve tercihlerini dikkate alarak bu çalışmada karşılaştırılan öğretim uygulamalarından yalnızca birini kullanmaları salık verilmiştir. Ayrıca bu çalışmadan elde edilen bulguların genellenebilmesi için benzer çalışmaların farklı uygulamacılarla ve farklı yaş gruplarındaki katılımcılarla yürütülmesi önerilmiştir.

Bu sayımızda yer alan son araştırma makalesi *Sinem CANPOLAT ve Meltem SÜNKÜR-ÇAKMAK* tarafından kaleme alınan “*Genel Eğitim Okulunda Özel Eğitim Öğretmeni Olmak: Çalışma Koşullarının İşe Yabancılaşmaya Etkisi*” adını taşımaktadır. Bu çalışmada genel eğitim okullarında çalışan özel eğitim öğretmenlerinin çalışma koşullarının işe yabancılaşma düzeylerine etkisini incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmış, verilerin analizi betimsel analiz tekniğiyle yapılmıştır. Araştırmaya 2019-2020 eğitim öğretim yılında Diyarbakır il merkezinde görev yapan 20 özel eğitim öğretmeni katılmıştır. Çalışma grubu kartopu ve ölçüt örneklem yöntemleriyle belirlenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde öğretmenlerin yoğun şekilde işe yabancılaşma yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Özel eğitim öğretmenlerinin en fazla yalıtılmışlık boyutunda, en az anlamsızlık boyutunda işe yabancılaşma yaşadıkları bulunmuştur. Çalışma koşullarının özel eğitim öğretmenlerinin işe yabancılaşma yaşamalarında etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özel eğitim öğretmenlerinin çalıştıkları kurumlarda kendilerini mutsuz, yalnız ve dışlanmış hissettikleri, kimsenin kendilerini anlamadığı bir ortamda çalışmak zorunda kaldıkları, yöneticilerinden gerekli desteği alamayacaklarına inandıkları, sınıf içinde yetki karmaşası yaşadıkları ve örgüt kurallarına uymada sıkıntı yaşadıkları görülmüştür. Sonuçta özel eğitim öğretmenlerinin işe yabancılaşmanın birçok belirtisini yaşadıkları saptanmıştır. Araştırmacılar tarafından öğrencilerin bakım sorumluluğunun öğretmenlerden alınması için destek personel ihtiyacının karşılanması ve özel eğitim öğretmenlerinin meslektaşları ile eşit şartlarda çalışmasının sağlanması önerilmiştir.

Sevgili Okurlarımız, dergimizin zamanında çıkması ve niteliğinin artırılması için yoğun çaba harcayan Editörler Kurulunda yer alan çalışma arkadaşlarıma sizlerin huzurunda bir kez daha çok teşekkür ediyorum. Siz değerli okurlarımıza, yazarlarımıza ve hakemlerimize destekleriniz ve katkılarınız için tekrar teşekkür ediyorum ve süreçteki desteklerinizi ve katkılarınızı sürdürmenizi rica ederek saygılarımı sunuyorum. 2023 yılının Eylül ayında yayımlanacak olan 24. cildin üçüncü sayısında tekrar buluşmayı diliyorum...

Prof. Dr. Hatice BAKKALOĞLU